

MUSICAL EDUCATIONAL STRATEGIES AND EMOTIONAL RESPONSIVENESS IN VIEW OF GLOBALIZATION

BOZHENA TAKVORIAN-SOLAKIAN

SENIOR ASSISTANT PHD
AT KONSTANTIN PRES LAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

N.SOLAKIAN2@ABV.BG

ABSTRACT: UNDER THE PRESSURE OF MODERN LIFE REQUIREMENTS ALREADY EXCEEDED THE NARROW CONFINES OF THE GENERAL DIDACTICS OF "ISOLATED" FROM THE MUSICAL PEDAGOGY MUSICAL PSYCHOLOGICAL AND PRIVATE METHODOLOGICAL ISSUES. INCREASINGLY GLOBALIZED MEETS PURSUIT OF NEW METHODOLOGICAL PRINCIPLES IN THE ARTS AND LITERATURE ARE BUILT ON BROAD SOCIO-CULTURAL BASIS.

KEYWORDS: EMOTIONAL RESPONSIVENESS, GLOBALIZATION, EMOTIONAL EXPERIENCES, MUSIC, APPROACHES PEDAGOGICAL STRATEGIES

Изпълненият със звуци свят обкръжава всеки човек от първите дни на съществуването му. Понякога тихи и плавни, носещи успокоение и пораздащи усмивка на детското лице, в други случаи-позитивни, напрегнати, силни... От гласа на майката и „пеенето“ на детски играчки до шумовете зад прозорците и говора на непознати хора. Всички те с цялото си многообразие, по свой специфичен начин предизвикват определени емоционални състояния „повеждат“ детето към различни емоционални преживявания. Някои от тях определяме като ежедневни или житейски, а други като художествено-естетически.

Независимо от възрастта си всеки човек в своя жизнен път реагира емоционално на звуковото обкръжение, предизвикано от предметите и явленията, които го заобикалят. По своеобразен и неповторим начин той „украсява“ звуците и те стават за него приятни или неприятни, и пораздат съответния начин на реагиране. Тези емоционални реакции разкриват непосредствената оценка на възприетата звукова информация.

Глобализацията е сравнително ново социално-икономическо явление, характерно за нашето съвремие. Тя се налага като реалност във всички сфери на живота на човечеството-политика, икономика, социални и културни дейности. Появява се като мощен процес, който динамично се развива в световен мащаб, като обхваща все повече зони от земното кълбо. Чрез нея съвременната рамка на човешките действия и отношения непрекъснато се променя. Научните проучвания все по-отчетливо забелязват белези на тяхното обединяване и окрупняване, на разширяване и допълване. Наблюдаваме едновременно и като процес, индуциран от външни фактори и като вътрешно научно явление. Все повече социални и културни мултинационални проекти се осъществяват в сътрудничество и взаимодействие, наблюдава се засилване и на макроинтеграционните процеси в образованието. Мястото и характерна особеност при емоционалните преживявания е това, че към тези от тях, които човек определя като „добри“ изпитва особено привличане, и обратно-породените отрицателни могат да

прерастнат в своеобразна бариера към някои действия. Така те стават специфичен двигател на поведението на децата и в много от случаите мотивират дейностите им.

Емоционалната сфера на личността на детето заема огромно място в неговия духовен живот. Наблюдения бяха направени в поведението, в отношението към обкръжаващия го свят, в стремежа му да опознае новото, в активното му действие в различните ситуации и т.н.

Според Д. Георгиева „детето трябва да осъзнава полезността на подобни упражнения. Необходимо е те да са планирани за изпълнение чрез използването на дейностния подход. При изпълнението на различни действия се създават условия за повишаване инициативата на детето. Това обуславя значително по-високи резултати и дава отражение върху цялостното развитие на детето”.

Емоциите и чувства доминират и при оценката на значимите за детето жизнено явления. Дори комуникативните му потребности встъпват като стремеж към емоционално общуване, като желание да преживяват разнообразната гама от емоционални състояния, да заслужат одобренията на по-големите, да изпитат нови чувства, да усетят определено отношение. Като обективно,закономерно явление на прогреса глобализацията носи преди всичко положителни измерения-обществото започва да разполага с лавинообразно растяща информация с изключителни технологични постижения, но от съществено значение е фактът , че тя поставя и изключително сложни дилеми.

Наред с тези най-общи аспекти на съвременната глобализация, важни проблеми поставят и въпросите за съвременното образование.Те са особено много дискутирани и имат своето развитие с непрекъснати подеми и спадове. Сега световната общественост се отнася към образованието като към най-важния източник за развитие на обществото.Бързо установяващите се нови реалности в обществения живот налагат да се преосмислят глобалните образователни стратегии, да се развиват нови стратегии за създаване на познание, образованието да се ориентира към формирането на личности, които да могат да се приспособяват към нова среда, които да са готови да посрещнат „шока от бъдещето“. Налага се образованието бързо да се приведе в съответствие със съвременната възпитателна парадигма , която е обърната към личността на учещия се още от най-ранна детска възраст, при това главно по посока развитие на интелекта /въображение, мислене,творчество/ като извор на креативност, на нестандартност в мисленето, да се осъществява чрез глобализиращите се компютърни, информационни , автоматизирани технологии, тъй като повече от всякога върху образованието ляга основната задача-да се възпитава у хората свобода на мисълта и съжденията, на емоционалността и въображението така, че те да могат да развиват своите таланти и да управляват във възможно най-голяма степен собствения си живот.

Г. Кирилова смята, че „днес, когато все по-голямо място в развитието на образованието се отделя на образователната политика насочена към училището загрижено да обедини децата, в което всички учат заедно независимо от индивидуалните им особености вече не е целесъобразно да се говори за различни категории или типове ученици. Напротив, трябва да знаем, че всеки ученик има редица образователни потребности много, от които са общи, а други – индивидуални”.

В детска възраст остро се проявява и т.нар. „потребност от емоционално насищане“.При малките тя се разкрива при смяна на емоционалните състояния-например в желанието им да се превъплътят в някои от приказните герои или да изпълнят определена социална роля, която е прерогатив на възрастните. От това как ще

бъдат насочвани емоционалните преживявания още в ранно детство зависи в особено голяма степен и цялостното по-нататъшно развитие на детето. С особена сила всичко това се съотнася към художественото образование и в частност-към музикалното. Като цяло художественото образование в особено голяма степен отговаря на стратегическите послания на 21 век, в който „образованието е отговорно за развитието на всеки човек“.

Не трябва да се приема, че само художественото обучение и възпитание формира уникални, самостоятелни, творчески личности. Но в тази насока е необходимо преди всичко да се преосмислят и използват възможностите на музиката като вид изкуство за формиране и развитие на личността, както и за очертаване на измеренията „новата култура“. Безспорно, възможностите на музиката за физическото, психическото, интелектуалното, нравственото и социалното развитие на човека са практически безгранични, макар и все още недостатъчно изучени и използвани. Музикалното изкуство обогатява духовния свят, съдейства за развитието на творческия потенциал, спомага за по-лесната и успешна социализация, както и вече имаме научни данни и доказателства за нейното лековито въздействие върху човека. Носи в себе си и закодирана самата човешка природа в своеобразна система от образи, в които възплъщава различни идеи в музикалното творчество. Днес музиката е постоянно около нас, съпровожда ни навсякъде, станала е органична част от делничната и празничната атмосфера. Но за пълноценното общуване с нея е необходима система от специфични способности, свойства и качества на личността, които са предпоставка за „специфична преработка на материалната звукова субстанция на музиката“ в духовното, в художественото. Това именно след това се постига в процеса на художественото музикално възпитание.

В психологията е прието, че понятието емоционално преживяване включва различни психически феномени-настроения, афекти, чувства. Много автори отделят все по-голямо внимание на възрастовата динамика при тяхното формиране и развитие. При анализите на теоретичните разработки на Jean Piaget се открояват три ярко изразени степени, които характеризират своеобразието на емоционалния живот на личността. Тясно свързани с нагледните образи и представи са емоционалните преживявания на децата при **първата възрастова степен**. За нея е характерно подражанието, имитирането на звуци и шумове от предмети или явления от обкръжаващия го външен свят. Изявата на емоциите е предимно външна. Проявява подчертана увлеченост на децата към различни „изпълнителни“ дейности, включително и музикални-пеене, свирене предимно с детски музикални инструменти, пеене с микрофон и т.н.

Своеобразието на емоционалните преживявания в следващата **втора възрастова степен**, особено активно се изразява в стремежа към общуване, в желанието на децата да се приближат към духовния живот на връстниците си. У тях рязко нарастват потребностите да съотнесат собствените си преживявания към тези на възрастните в своето обкръжение. На по-високата **трета възрастова степен** цялостното развитие на децата вече преобладава *емоционално-оценъчната функция*. Проявява се стремеж за овладяване на определени социални норми на поведение и общуване, характерни за средата, в която детето се намира.

Във същата тази среда, в която детето се намира през този период може да се твърди, че българската система за музикално образование и възпитание е с богати традиции. Тя разполага с особено разнообразие на идеи и форми, в които се осъществява музикално-възпитателното въздействие. Изминала е дълъг път на развитие. Безспорно тя няма аналог в европейската и световната практика. Вече е

извоювала особено престижни позиции в Европа и в света. Това признание се дължи на изключително високото равнище на музикални постижения не само в национален, но и в международен мащаб. Под напора на съвременните жизнени изисквания вече са надхвърлени тесните рамки на общата дидактика, на „изолираните“ от музикалната педагогика музикално-психологически и частнометодически проблематики. Теоретико-методическите подходи също непрекъснато се развиват и стават обект на теоретичното проучване в случая. Приетите в българското училище нови общопедагогически практики намират място и в уроците по музика. Успоредно с тях все повече навлизат съвременните музикални компютърни технологии при обучението, които, от своя страна, предоставят нови, огромни възможности за творчество-както за педагозите, така и за техните възпитаници.

Н.М.Щелованов смята, че това, което детето не успее да придобие в своето развитие през ранното детство, остава като недостиг дълго време през следващите периоди на детството, а понякога и за цял живот. В подобна посока са и твърденията на *П.Келмър*, че детето трябва да научи през първите няколко години от своя живот повече ,отколкото през който и да е по-късен период и това „научаване“ е основа за цялостното му по-нататъшно развитие. Безспорен е фактът, че едно от най-важните, най-съществените и с особено големи възможности средства за емоционално развитие е музиката поради това, че емоциите и чувствата са същността на езика, с който си служи музикалното изкуство. Обръщайки се по непосредствения начин към чувствата, музиката развива и обогатява емоционалния свят на личността. Тя като че ли може да определи условия, да „проникне“ непосредствено в душата на слушателите без да изисква никакви волеви усилия, въпреки, че нейната същност се отличава с фантастична сложност.

Музиката е способна много точно и пълно да възпроизведе вътрешната структура на емоциите и чувствата и с тях „да зарази“ слушателите. Тя пряко въздейства и едва след пълноценното и възприемане човек може да осъзнае своите преживявания. Благодарение на единството на асоциативните връзки, които възникват в съзнанието на постоянното сравняване и съпоставяне на вътрешния и външния собствен свят, музиката е в състояние да отрази цялостния духовен мир на човека така богато и точно, както никое друго изкуство не е в състояние. Музикалното изкуство става важна сфера за проявление на собствените му чувства и емоции. Той отделя и диференцира едни музикални произведения от други, отнася се към тях с интерес, пристрастно, обича ги или обратно-не приема някои музикални творби дори с висока художествена стойност поради пораждащите се отрицателни емоции и чувства при прозвучаването им.

Спектърът от организационни *форми на обучение по музика* в българското училище е разгърнат наред с традиционните общозадължителни урочни дейности в масовото общообразователно училище действат и училища, в които регламентирано са обособени паралелки за изучаване на музикален инструмент (певчески групи), с изучаване на фолклор, на хореография и т.н. Учебното съдържание, което обхваща „многогранни дейности, свързани с изпълнението, възприемането и анализирането на съответния музикален материал“, също непрекъснато се обновява, има собствен съвременен облик, съчетаващ „музикалните шедьоври на миналото и музиката на нашето време. Различно е и съвременното разбиране на музикалния фолклор като елемент на учебното съдържание-не само като художествена ценност, но и като спасително средство срещу духовната ерозия и nihilism на нацията. Все по-ясно се

налага да се приеме фактът, че именно той е едно от най-сигурните средства за запазване на националната идентичност.

Проблема за музикалнообразователните стратегии наложи конкретна проверка на учебните програми от 1910 година насам. У нас се е приемало, че заучаването на народни песни и създаването на любов към българското народно звукотворчество е една от главните задачи, които се реализират чрез предмета Музика в общообразователното училище. Музикалните педагози и теоретици са единодушни по отношение на становището, че първите музикални впечатления детето трябва да получи на своя роден музикален език. Той следва да стане за него близък, разбираем и предпочитан, така както е и родното слово. При съвременните глобализационни процеси именно родния фолклор е една от най-значимите възможни предпоставки за запазване на националната идентичност. Националният облик на музикалновъзпитателната работа с отделяне на широко място за българския фолклор е една от генералните насоки, в които трябва да се отправят търсенията и достиженията на съвременното в музикалната педагогика. Активизиращата страна на жизнените емоции също намира своя израз в емоционалната отзивчивост към музиката. По своята същност именно жизнените емоционални преживявания са в основата на това, което се нарича **емоционална отзивчивост към музиката**.

В качеството си на съдържание на музикалното произведение винаги присъстват емоциите и чувствата, но те встъпват като **характер на звученето**. Например:

- темпото (бързината, с която прозвучава дадена музикална творба);
- динамиката (силата на звучене);
- метроритмичната особеност;
- спецификата на мелодическата линия и т.н.;

Това от своя страна са средства, които в най-голяма степен моделират художествените, музикалните емоции и чувства. Но музиката винаги въздейства на слушателя (независимо от неговата възрастова определеност) единство от съдържание и форма. Тя встъпва в своята непосредствена цялост. Промяната на музикалното звучене, предизвикана от различията дори само в някой от елементите на една и съща музикална творба, мотивира ново преживяване у слушателя, нова емоция. Безспорно някои от изразните средства могат да доминират, но те винаги действат в своята цялост, комплексно и едновременно. Днес все повече се осъзнава и необходимостта от постоянно *усъвършенстване и актуализиране на учебното съдържание по музика*. Непрекъснато връхлитащата масмедийна музикална агресия стоварва върху плещите на децата и учениците огромно многообразно музикално натоварване. И само ако им се помогне да се ориентират, ако получат знания и придобият умения да оценяват стойностното, положителното в музикалното изкуство, същевременно, ако у тях чрез музиката се поощрява и развива нестандартното творческо мислене, въображението, любознателността-само тогава те биха могли правилно да направят своя избор, да определят и сами да насочат своите интереси към художествено ценното от света на музикалното изкуство.

Осъществяването на музикално-творчески дейности в часовете по музика, а и в извънучилищните неформални образователни форми е една от водещите педагогически стратегии в работата на учителя по музика. Чрез нея се развива не само детското творческо въображение, активизират се емоционалните, импровизационните и артистичните изяви на учениците. Музикално-творческите дейности в уроците имат и особена социална значимост. Те все повече се освобождават

от сковаващите рамки на методически предписания и норми, опират се главно на методическата култура на учителя. В стремежа си да разберем музиката, да я почувстваме по –достъпна често си служим със словото. С думи се правят характеристика на музикалните произведения. Срещат се определения:

- Весела;
- Печална;
- Тържествена;
- Енергична;
- Мрачна;
- Зловеща и т.н;

Всичко това отнасяме към емоциите и чувствата на човека, към неговите субективни преживявания, инспирирани от музиката. Същевременно самото звучене на музикалното произведение следва да се анализира обективно от гледна точка на специфично-музикалните признаци, независимо от това дали анализите са предназначени за малки деца, за ученици или за възрастни. Необходимо е да се разкрият и осмислят особеностите на музикалния метроритъм, на мелодията, богатството на хармонията, цветовата неповторимост на тембъра, а също така и на такива средства за изразителност на музикалното изкуство като темпо, динамика, регистър и т.н. Това са средствата, чрез които се достига моделирането на емоциите в музиката. Спецификата на музикалния език е в това, че той е език на музикалните образи, а не на вербалните понятия. Музиката предава и предизвиква такива чувства и преживявания, които нямат пълно и буквално словесно изражение. В нея се изразяват най-разнообразни чувства и емоции. Чувствата, въплътени в музиката, не са тъждествени с жизнените. Те винаги са опосредствани от художествените идеали, от системата на ценностните представи. Жизнените емоции са само изходен материал за музиката. Те нямат определени очертания. Следва да се отбележи, че този процес в известен смисъл е двустранен, тъй като, от своя страна, и художествените емоции пораждаат жизнени. Различията между двата феномена за първи път разкрива и анализира Л.С.Выготски още в началото на 30 години на нашия век.

Той доказва тяхната обща природа, но отбелязва по-голямата дълбочина, точност и действеност на художествените емоции. Според автора те винаги са носители на социално съдържание, въпреки, че понякога нямат външна проява. Те активират съзнанието на слушателите, читателите, зрителите, приемайки формите на техните собствени преживявания, „влизат в сплав с личния опит“ и по този начин произвеждат изменения, имащи винаги „положителен знак“(..). Може би именно под този знак постепенно се очертават и нови проблеми на музикалното образование, разисквани с видима острота от музикални педагози и теоретици на различни равнища. Ситуирани в съвременната глоболизираща се среда, те безспорно носят особено напрежение. В художествените емоции се отразява единството на организма, на личността със средата, дори се достига до определяне на личността чрез собствената среда. Като цяло художествените емоции са базата на всички изкуства, фундаментът, без който е невъзможна реализацията на художествените елементи на изкуствата. В този смисъл те са универсални. Така например „радост“ или „тъга“ като художествени емоции и чувства във въображението на художника прерастат в цветове и линии, за композитора те са звуци, при поетите-звучащи думи. Именно във въображението на човека те са обединени в определен порядък, закономерно са свързани помежду си, имат своя логика и правила.

Всичко това, от своя страна, прави възприемането дори на несложни по съдържание и способ на излагане музикални произведения многосъставен процес. Известно е, че музикалните *способности са едни от най-ранно проявяващите се способности* и случаите на пропуснати периоди за развитие крият необратими последици. От своя страна музикалните заложби са даденост, която, за да се превърне по пътя на развитието на способностите във талант, е необходимо да бъде развивана непрекъснато с много труд, за дълъг период от време. Това обстоятелство прави *системата за обучение по музика в предучилищна и начална училищна възраст особено значима и необходима.*

Проблемите за музикалнообразователните стратегии не са новост, но като че ли в съвременната ситуация те се открояват и обсъждат от музикалните педагози с нова сила и оживление. Съвременните глобални реалности предизвикват и в сферата на музикалното образование необходимостта от съвършено нова парадигма и маркиране на нови, съответстващи кардинални проблеми.

Новите музикалнообразователни стратегии в условията на глоболизиращата се среда следва да намерят своето развитие в посока на:

- -съхраняване на българските традиции в условията на растящата глобализация, адаптирани към новите реалности;
- -обогатяване на музикалнопедагогическите технологии;
- -усъвършенстване на регламентираното учебно съдържание с намиране на по-достойно място на българския музикален фолклор;
- разкриване и използване на особено широките възможности за музикалнотворческите дейности на учителите и учениците;
- пререструктуриране на музикалните дейности в урока, както и определяне на приоритетното място на детските музикалноизпълнителските дейности в учебния процес;

REFERENCES

1. **Belova, M. K., 2004:** Adaptivnostta I nestandardnostta v usloviata na globalizacia. S.
2. **Vaygotski, L. S., 1965:** Psihologia i skustva. M.
3. **Georgieva, D., 2011:** The Role of One-Tu-One Classes for Development of Skills for Visual Perceprion of Speech in Deaf Children. VI Balkanski kongres za obrazovanie i nauka. Sovremennoto opshtestvo i obrazovaniето. Skopje, Република Македонја.
4. **Kirilova, G., 2016:** Modern approaches in developing opportunities for training of retarded children, IN: International scientific online journal, issue 20, April 2016, www.sociobrain.com, с. 73-78.
5. **Kochetov, E., 2002:** Globalistika. Teoreia, metodologia, praktika. M.
6. **Prodanov, V., 2002:** Model ina globalizaciata. IN: V pamet na akademik Azaria Polikarov. S.
7. **Petrov, P., M. Atanasova, 2001:** Obrazovatelni tehnologii I strategii za uchene. S.